

*

'קיימא לן בשבת (עא.) שהחטאת הבאה לכפר החטא, גוררת אותו חטא גם פעם אחר שעשאו, יעוין שם. ונלמד גם כן מזה בתשובה שזוכה לכפרה נתכפר לו גם פעמים אחרים שעשה דבר זה, כי חטא גורר חטא. ושם איתא בלא נודע דחייב אשם תלוי, והיינו שאי אפשר להתכפר בחטאת על זה... ואפילו הכי בגרירה נתכפרה. והוא הדין לכל כפרת חטאים בתשובה...'.
(מתוך צדקת הצדיק קבב. ע"ש)

דף עא

'אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על אחת מהן וחזר ואכל כזית בהעלמו של שני — אמר רבא: הביא קרבן על ראשון — ראשון ושני מתכפרין... (בע"ב): איתמר אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני... ' — לפירוש רש"י ותוס', אביי ורבא סוברים שהדיעות אינן מחלקות את החיובים, ולכך יכול להתכפר בקרבן אחד על החלב שנודע לו בתחילה עם החלב שנודע לו אחר כך. אבל לרבי יוחנן הסובר ידיעות מחלקות (ונסתפקו בגמרא שמה אף ללא הפרשה), בכל אופן חייב קרבן נפרד על כל ידיעה וידיעה. ואם הפריש קרבן לאחר שנודע לו על הראשון וטרם שנודע לו על השני — בזה ודאי לדעת רבי יוחנן ההפרשה מחלקת, ואפשר אף לריש לקיש, וחייב קרבן נוסף על השני. ואפשר שאביי ורבא חולקים גם על זה. או אפשר שמודים שההפרשה אינה מחלקת, והם דיברו כאשר לא הפריש עד שנודע לו הכל. (עפ"י רש"י בע"ב ד"ה וחזר). וכן במחלקת דלעיל, בקצר וטחן, אפשר לדחוק ולפרש שמדובר כשלא הפריש בינתיים עד שנודע לו הכל. עפ"י תוס' ד"ה נודע; מהרש"א להלן).
ואם כבר נתכפר בקרבן שהפריש, טרם נודע לו על השני — לדברי הכל צריך להביא קרבן על השני, ואף אביי ורבא לא נחלקו בכך. כן היא שיטת רש"י ותוס'.
ואולם יש מפרשים (עפ"י רבנו חננאל; כסף משנה בדעת הרמב"ם), שגם לאביי ורבא הידיעות מחלקות, והם דיברו באופן שלא ידע על השני עד שהקריב קרבנו, ולדעתם הכפרה אינה מחלקת, ולכך נתכפר בקרבנו גם על השני, הגם שלא נודע לו עליו בשעת הכפרה, לפי שהוא כחטא אחד עם הראשון. (גם בתוס' הרי"ד כתב שאין לפרש כפרש"י, כי אילו נודע לו על השני קודם כפרתו, ודאי היה מקריבו על שניהם, ולמה אומר 'הביא קרבן על הראשון. וגם השלישי היה מתכפר באותו קרבן, שהרי הביא הקרבן על שני — ומוזה הכריח הרי"ד שאביי ורבא סוברים שאפילו לא נודע לו עד שנתכפר על הראשון, נתכפר גם על השני.
אלא שמלשוננו יש לדייק שגם אם הפריש על הראשון, ונודע לו השני, יש אפשרות להקריב את הקרבן שהפריש גם על השני (כי השני כלול בכפרת החטא הראשון, שהיה עמו בשגגה אחת), וממילא מתכפר גם השלישי מדין גרידה, ואין כאן שינוי בקרבן. נמצא לפי זה שלאביי ורבא אין הידיעות ולא ההפרשות ולא הכפרות מחלקות, כל שנעשו החטאים בהעלם אחד. אך צריך באור לפי זה, כיצד ידרשו אביי ורבא 'על חטאתו'.
ואולם בדעת רבנו חננאל יש לומר, (וכן מבואר בכסף-משנה בדעת הרמב"ם, אליבא דרבי יוחנן), שאם נודע לו על השני לפני שנתכפר — הידיעה מחלקת, לפי שכל ידיעה גורמת לחיוב חטאת נפרד, ורק אם לא נודע לו עד שנתכפר, הכפרה הועילה גם לשני. וכן בארו אחרונים — ע' קהלות יעקב לג; אבי עזרי — שגגות ו. התוס' (בד"ה נודע) הביאו מרבנו שמואל, שכל עוד לא הפריש על הראשון, יכול להפריש קרבן אחד על השני ויגררו

עמו השאר, ויכול אם רוצה, להפריש על הראשון או על השלישי, ולהתחייב בקרבן נוסף על האמצעי. [ואין דעה זו מוסכמת, שיהא תלוי הדבר ברצונו — ע' חזו"א או"ח סב, טו; נגעים ד, טו]. ואולם אם כבר הפריש קרבן על הראשון ואחר כך נודע לו על השאר — לא יוכל להקריבו אלא על מה שהפריש. ובנקודה זו נראה שהרי"ד חולק, כאמור, שאין כאן שינוי השם כשמקריב על השני, הגם שהפריש על הראשון).

[הרמב"ם הביא דברי רבא להלכה, הגם שפסק כרבי יוחנן שידיעות מחלקות, ועל כרחנו לחלק בין הנידונים. יש אומרים (כסף משנה ועוד) שהחילוק הוא שרבא דיבר כשלא נודע לו על השני עד לאחר כפרה, ואילו רבי יוחנן מדבר כשכבר נודע לו, לכך הידיעה מחלקת, וכאמור. ויש מחלקים באופן אחר: כאן מדובר בשני זיתי חלב בחתיכה אחת, או אף בשתי חתיכות ובהעלם אחד, וכשנודע לו שאכל, סבר שלא אכל אלא כזית. במקרה זה אין הידיעות מחלקות, כי אמנם לא היתה כאן ידיעת החטא כולו כאחת (שהרי לא ידע שאכל כזית נוסף), אך הלא נודע לו ההעלם של כולם (שהרי נודע לו שהחתיכה שאכל היא אסורה). ואילו להלן מדובר באכל שתי חתיכות חלב ושגג בכל אחת שגגה נפרדת, שסבר שהיא התר, וכשנודע לו אחת, אין כאן ידיעה כלל כלפי החתיכה השניה. — ע' בכל זה בלחם משנה וקריית ספר — שגגות ו, ט; שו"ת חכם צבי קסד; חזון איש סב, יד; מחנה לוי וחדושי הנצי"ב כאן; מרכבת המשנה ואבי עזרי — שגגות שם; קהלות יעקב — שבת לג; בית ישי — יח].

'בתר דשמעה מאביי סברה' — לפרוש רש"י יוצא שלפי האמת בין לאביי בין לרבא הביא קרבן על אחד מהם — נתכפרו כולם. אבל הרמב"ם (שגגות ו, יא) פסק שאם הביא על הראשון לא נתכפר על השלישי. ובארזו המפרשים בסגנונות שונים שהרמב"ם מפרש שלאמתו של דבר לא חזר בו רבא מדבריו, כי יש לחלק בין נידון קצירה וטחינה בשגגת שבת, שהעלם אחד לשתיהן, ובין אכילת שני חלבים, שההעלם מתייחס לכל כזית בנפרד, שסבר שהוא שומן המותר. ועוד נאמרו חילוקים נוספים. (ע' במאירי כאן; כסף משנה — שגגות ז, י; קהלות יעקב לב).

— ע' במובא במנחות צו, בענין שמצינו פעמים רבות שחזר בו רבא חזר מהוראתו הראשונה.

'כגון שאכלו בשני תמחויין' — ע' בית הלוי (ח"ג לא); שו"ת דובב מישרים ח"ג פד, ב.

(ע"ב) **'הכא במאי עסקינן, כגון שהיתה לו ידיעה בינתיים ורבן גמליאל היא דאמר אין ידיעה לחצי שיעור'** — ואם תאמר, מכל מקום הלא רואים שאף במקום שחלוקים לחטאות, שני חצאים מצטרפים, ומהי תשובתו 'חלוקין לחטאות ולא מצטרפין'? — יש לומר שאין להקשות מרבן גמליאל, לפי שאין הלכה כמותו. ועוד יש לומר: כאן יש טעם מסוים בדבר, כי אין ידיעה נחשבת כלום אלא כשהיתה אחר חטא גמור, אבל ידיעת חצי שיעור אינה ידיעה. משא"כ בעלמא, כגון בנידון צירוף שגגת שבת עם שגגת מלאכות, או לענין תמחויין מחולקים לרבי יהושע, אין לחלק בין שני חצאי זיתים לשני זיתים. (ריטב"א. וכן מתבאר מדברי רש"י בד"ה שהיתה).

ג. רבא שאל מרב נחמן: העלם זה וזה (= שבת ומלאכות) בידו — מהו? (וכשיודע עיקר שבת ונעלם ממנו שהיום שבת. רש"י. או כגון ששכח כל מלאכות שבת אבל יודע שיש איסור מלאכה בשבת, ואם יזכירוהו שזו מלאכה אסורה — יפרוש. עפ"י תוס' ורמב"ן), האם חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה או אחת על כולן. והשיב רב נחמן שאינו חייב אלא אחת. ורב אשי חילק בין אם היה פורש (אילו הזכירוהו) משום שבת או משום מלאכות.

ר"י פרש שרב אשי לא פשט הספק לגמרי אלא רק באופנים מסוימים, שעיקר שכחתו היתה בשבת או עיקר שכחתו היתה במלאכות, ואילו הזכירוהו אחד מהם בלבד — היה פורש. ואולם אם שניהם שכוחות בשוה — עדיין נשאר הספק.

ולדעת הרשב"א (בתוס'), אילו היה פורש מהזכרת השבת לבדה — אינו חייב אלא אחת. אבל אם לא היה פורש אלא בהזכרת המלאכות — חייב על כל אחת ואחת.

ויש מפרשים דברי רב אשי, שהכל תלוי בידיעה האחרונה המביאתו לידי חיוב קרבן (עפ"י תוס' שבעות יט. ועוד).

רבינא חלק על רב אשי והסיק שאין הפרש ממה היה פורש (ואף אם עיקר שכחתו היא משבת או ממלאכות — לא שנא. תוס'). לפרוש רש"י סובר רבינא כרב נחמן, שאינו חייב אלא אחת. (כן פרש הריטב"א בדעת רש"י. וכן פרש הנצי"ב. ע"ש. ואולם המהרש"א פרש שנשאר הדבר בספק, ואינו מביא אלא אחת משום חשש חולין בעזרה. וב'חדושי הר"ן' מובאים שני הפירושים). ולפרוש התוס' — לרבינא נשאר הספק בעינו.

י"מ שבכלל 'העלם זה וזה בידו', כאשר סבור שכל ל"ט המלאכות מותרות, הגם שהוא יודע שיש איסור מלאכה בשבת, וכגון שחושב על דבר המותר, שהוא אסור משום 'מלאכה', או שאינו נותן דעתו מהן המלאכות שאסרתן תורה (עפ"י רמב"ן; 'חדושי הר"ן'; חדושי הנצי"ב).

דפים ע — עא

צט. כמה חטאות חייבים להביא במקרים דלהלן?

א. קצר וטחן בשגגת שבת וזדון מלאכות, וחזר וקצר וטחן בזדון שבת ושגגת מלאכות.
ב. קצר וטחן חצי גרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכות וחזר וקצר וטחן חצי גרוגרת בזדון שבת ושגגת מלאכות.

ג. אכל חֵלֶב [כזית / כחצי זית] וחלב בהעלם אחד או בשתי העלמות, בתמחוי אחד או בשני תמחויין.

ד. אכל חֵלֶב ודם בהעלם אחד או בשני העלמות.

ה. אכל שני זיתי חֵלֶב בהעלם אחד ונודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני.

ו. אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על אחת מהם, וחזר ואכל כזית חלב בהעלמו של שני.

ז. אכל כזית ומחצה חלב ונודע לו על כזית וחזר ואכל כחצי זית אחר בהעלמו של שני.

א. קצר וטחן בשגגת שבת וזדון מלאכות וחזר וקצר וטחן בשגגת מלאכות וזדון שבת —

נודע לו על קצירה וטחינה של שגגת שבת, והפריש קרבן אחד על שתיהן, וחזר ונודע לו על קצירה וטחינה של שגגת מלאכות — לאביי ורבא (לאחר שחזר בו), נפטר בקרבן זה על הכל, שקצירה גוררת עמה קצירה, וטחינה גוררת טחינה, שהרי לא נודע לו החטא בין קצירה לקצירה ובין טחינה לטחינה. [לדעת רבי יוחנן (ויתכן אף לריש לקיש), הפרשת הקרבן מחלקת החיובים, ועל כן צריך להביא מלבד הקרבן הראשון, עוד שני קרבנות על קצירה וטחינה שבהעלם המלאכות.

ויתכן שגם אביי ורבא מודים לזה, והם דיברו כשלא הפריש עד שנודע לו הכל. עתוס; רז"ה; מהרש"א על רד"ה וחור].

אם לא הפריש עד שנודע לו על הקצירה וטחינה של שגגת מלאכות — פירש רבנו שמואל (בתוס') שלדעת אביי ורבא יכול להפריש קרבן על שגגת שבת ויגרר השאר עמו, ואם ירצה יכול להפריש שני קרבנות על שגגת המלאכות ויגררו עמהם קצירה וטחינה של שגגת שבת.

ויש צד בגמרא שלרבי יוחנן הידיעה מחלקת לחטאות אף ללא שהפריש, ולפי זה חייב שלש חטאות, אלא אם נודע לו על הכל כאחת.

ואם הפריש ונתכפר קודם הידיעה השניה — הכפרה מחלקת לדעת הכל, וחייב להביא קרבנות נוספים על קצירה וטחינה של שגגת המלאכות.

נודע לו על קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות, והפריש עליה קרבן ואחר כך נודע לו על הקצירה וטחינה שבשגגת שבת — לרבא, נפטר בקרבן שהפריש על שתי הקצירות וגם על הטחינה שנעשתה בשגגת שבת, (שהיא מתכפרת עם קצירה שעמה, שהרי שתייהן נעשו מתוך אותה שגגה, שגגת שבת), אבל חייב קרבן נוסף על הטחינה שבשגגת המלאכות. ולאביי, נפטר גם על טחינה זו בקרבן האחד, (שהטחינה נגררת עם הטחינה של שגגת שבת, ואעפ"י שהיא עצמה נגררת ע"י הקצירה).

ואולם לדעת ר' זירא / ר' אסי, אין צירוף לחטאות באופנים הנזכרים, מפני ששגגת שבת לבדה ושגגת המלאכות לבדן אינן מצטרפות להחשב 'העלם אחד', הלכך חייב חטאת אחת על קצירה וטחינה שבשגגת שבת, ועוד שתי חטאות על קצירה וטחינה שבשגגת מלאכות. [ומשמע, אפילו לא הפריש עד שנודע לו הכל — אין זה 'העלם אחד' ואין כאן צירוף].

ב. קצר/טחן חצי גרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכות וחזר וקצר/טחן חצי גרוגרת בודון שבת ושגגת מלאכות — נסתפק רבי זירא / רבי ירמיה האם מצטרפים החצאים לחיוב חטאת. ופשט לו רב אסי / רבי זירא שאינם מצטרפים. [לפי שחלוקים לחטאות לשיטתו. אבל לאביי ורבא נחשב כהעלם אחד כאמור, ולדבריהם ודאי יצטרפו החצאים לחומרא, להתחייב חטאת בין הכל. ריטב"א].

ג. האוכל כמה זית חלב בהעלם אחד, ונודע לו על שניהם — אינו חייב אלא אחת. אכל משני תמחויין (כגון אחד צלי ואחד שלוק) — רבי יהושע אומר: חייב שתיים, שהתמחויין מחלקים. בשתי העלמות (שנודע חטאו בינתים, וחזר ושכח ואכל שוב) — חייב שתיים, בין מתמחוי אחד בין משני תמחויים. אכל חצי זית ועוד חצי זית, והכל בכדי אכילת פרס — אם בהעלם אחד ובתמחוי אחד, ודאי חייב. ואם נודע לו בינתים — לדעת רבן גמליאל אין ידיעה לחצי שיעור, ומצטרפים החצאים לחיוב. בשני תמחויים — מסקנת הגמרא כאן שלפי רבי יהושע הסובר תמחויים מחלקים, אף לקולא מחלקים ואין כאן צירוף לחייב.

אין הלכה כרבי יהושע אלא כרבי עקיבא (ועוד), שתמחויים אינם מחלקים, וחייב (עפ"י רמב"ם שגגות ו,א).

הלכה כחכמים החולקים על רבן גמליאל וסוברים יש ידיעה לחצי שיעור, ואם נודע לו בין שני החצאים — פטור (רמב"ם שגגות ו,ח).

ד. אכל כזית חלב וכזית דם, אפילו בהעלם אחד — חייב שתיים. חצי זית חלב וחצי זית דם — פטור.

ה. אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני — רבי יוחנן אמר: חייב שתיים. (על חטאתו אשר חטא — על כל חטאת וחטאת יביא). ריש לקיש אמר: אינו חייב אלא אחת. (מחטאתו ונסלח לו — אפילו הביא על מקצת חטאתו, נסלח כולו). נסתפק רבינא האם מחלוקתם אמורה רק כאשר לא הפריש קרבן כשנודע לו, אבל בהפריש הכל מודים שהפרשה מחלקת וחייב שתיים. או להפך, נחלקו רק כשהפריש. או שמא בין בזה בין בזה מחלוקת. ורב אשי רצה לפשוט כפי הצד הזה, ואולם רבינא דחה את ההוכחה. הרמב"ם (שגגות ו, ט) פסק כרבי יוחנן שידיעות מחלקות, ואפילו לא הפריש קרבן. ולכל הדעות, אם כבר נתכפר על הראשון קודם שנודע לו על השני — חייב שתיים. אולם בתוס' הרי"ד נקט שלאביי ורבא אפילו נודע השני לאחר כפרה, נפטר מחיוב קרבן.

ו. אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על אחד מהם וחזר ואכל כזית חלב בהעלמו של השני [ונודע לו] — לפי הדעות שהידיעה אינה מחלקת (ריש לקיש, ואפשר אף רבי יוחנן. והוא הדין אם הפריש בינתיים על מה שנודע לו — לפי הדעות שהפרשה אינה מחלקת) — לרבא, הפריש קרבן על הראשון — ראשון ושני מתכפרים (שהרי הם נעשו בהעלם אחד), שלישי אינו מתכפר אלא בקרבן אחר. הביא על השלישי — שלישי ושני מתכפרים, ראשון אינו מתכפר. הביא על השני — נתכפרו כולם. [ויכול להפריש קרבן על איזה שירצה, על הראשון או השלישי או על השני. תוס']. לאביי, אפילו הביא על אחד מהם נתכפרו כולם. ואמרו שרבא חזר בו וקיבל סברת אביי, שיש גרירה בכפרה, הלכך כולם מתכפרים בקרבן אחד. (עפ"י רש"י ותוס'). הרמב"ם נקט להלכה כדברי רבא, שראשון ושני מתכפרים ולא שלישי [ואעפ"י שפסק דין 'גרירה' בקצירה וטחינה]. והסבירו שיטתו בדרכים שונות.

ז. אכל כזית ומחצה ונודע לו על כזית וחזר ואכל כחצי זית אחר בהעלמו של שני — אין החצי האחרון מצטרף עם הקודם, ופטור מקרבן נוסף.

דף עב

ק. כמה קרבנות חייבים להביא במקרים דלהלן?
א. בעל חמש בעילות בשפחה חרופה בשוגג, ונודע לו בין כל אחת ואחת.
ב. הפריש קרבן בין כל אחת ואחת.
ג. נתכוין לחתוך בשבת דבר תלוש ותלש את המחובר.
א. הבעל שפחה חרופה בין בשוגג בין במזיד — מביא קרבן אשם. בעל חמש בעילות במזיד או בהעלם אחד — אינו חייב אלא קרבן אחד. (עפ"י כריתות ט). בעל חמש בעילות בשוגג ונודע לו בין אחת לאחת — לדעת התנאים האומרים אשם ודאי צריך ידיעה (וללא ידיעת החטא אי אפשר להביא קרבן), לרבי יוחנן — הידיעות מחלקות וחייב אשם על כל ביאה וביאה. (ואפילו לא היתה ידיעה בין אחת לאחת אלא שנודע לו לבסוף על כל אחת בנפרד. רש"י ד"ה ומחלוקת). ולריש לקיש — אין הידיעות מחלקות.
א. לפי צד אחד בגמרא לעיל, אף לרבי יוחנן ידיעות אינן מחלקות ואינו חייב אלא אחת (עפ"י תוס').